

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Kovács Marietta

A FRAZEOLÓGIAI UNIVERZÁLÉK FORDÍTÁSI ASPEKTUSAI ÉS ÜZENETKÖZVETÍTŐ SZEREPE EURÓPAI UNIÓS KONTEXTUSBAN

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Vezetője: Dr. Bárdosi Vilmos CSc, egyetemi tanár

Fordítástudományi Doktori Program

Vezetője: Dr. Klaudy Kinga DSc, egyetemi tanár

A bizottság tagjai:

Elnök:	Dr. Klaudy Kinga DSc, egyetemi tanár
Bírálok:	Dr. Albert Sándor CSc, egyetemi tanár Dr. Náray-Szabó Márton PhD, egyetemi adjunktus
Tag:	Dr. Barta Péter PhD, egyetemi docens
Titkár:	Dr. Paksy Eszter PhD, a bizottság titkára
Póttagok:	Dr. Kurián Ágnes PhD, nyugalmazott egyetemi docens Dr. Seidl-Pécs Olívia PhD, egyetemi adjunktus

Témavezető:

Dr. Bárdosi Vilmos CSc, egyetemi tanár

Budapest, 2015

1. Az értekezés témája és relevanciája

A fordítástudomány és a frazeológia kutatói egyaránt foglalkoznak frazémák gyűjtésével, rendszerezésével, vizsgálatával. Az elemzések leggyakrabban két nyelv frazémáit, frazeológiáját hasonlítják össze.

Az egyre bővülő Európai Unióban az uniós szövegalkotás és fordítás egy új szövegtípus, az euro-adminisztrációs szövegek (vö. Klaudy 2001) megjelenését eredményezte, amelyek vizsgálata a tudomány és a gyakorlat számára is érdekes, hasznosítható eredményekkel szolgálhat. Frazeológiai és fordítástudományi megközelítésből párhuzamos korpuszon történő frazémaelemzésről uniós vonatkozásban ezeddig azonban kevés írás született. Annak ellenére, hogy az európai uniós szövegek bővelkednek állandósult szókapcsolatokban és az uniós kontextus kiváló alapot szolgáltat ezen egységek vizsgálatára, egy-két kivételtől eltekintve (pl. Gréciano 2000), mindezekig sem a fordítástudomány, sem a frazeológia nem fedezte fel e területet ilyen jellegű kutatások számára.

Az értekezés relevanciáját az adja, hogy e két tudományterület eredményeinek integrálása révén nemcsak az elméleti keretek bővülnének új aspektusokkal, hanem a fordítók és tolmácsok munkájában a gyakorlatban is alkalmazhatók lehetnek az eredmények, továbbá a szakfordító- és tolmácsképzések számára is hasznosítható ismeretanyag születhet. A frazémák fordítását és tanítását ugyanis nagyban megnehezíti az a tény, hogy nincs igazán olyan, a fordítástudományi és frazeológiai aspektusokat egyszerre figyelembe vevő egységes elméleti keret, amelyre támaszkodni lehetne. Még kevesebb azon munkák száma, amelyek európai uniós kontextusban, párhuzamos korpuszok többnyelvű, összehasonlító elemzésén alapulnának. Mindamellet a fordító- és tolmácsképzéseknek a tagállamok csatlakozása után szükségszerűen még inkább e kontextusra kellene összpontosítaniuk.

Gyakorló fordítóként és tolmácsként évek óta azt tapasztalom, hogy az üzenetet gyakran a frazeologizmusok rejtik magukban. Ez kiválóan megfigyelhető többek között az európai uniós felszólalásokban.

E megfigyelések és tapasztalatok fordították figyelmemet arra, hogy a frazémák fordításán belül azok üzenetközvetítő szerepét vizsgáljam európai uniós kontextusban.

2. Az értekezés célkitűzései és a kutatás módszere

Értekezésem célkitűzése a frazeológiai univerzálék megfeleltetéseinek feltárása volt európai uniós szövegekben francia-angol-magyar kontextusban.

A frazeológia kutatói (Bárdosi 2007) frazeológiai univerzáléknak nevezik azokat a frazémákat, amelyek egy meghatározott népcsoport közös felfogását, gondolatmenetét, világképét tükrözik, és adott népcsoportra vonatkoztatva univerzálisként értelmezhetők. Értekezésem tárgya az európai közös kultúra frazémái. Ezért ahogy az a dolgozat címében is látható, a vizsgált frazémákat összefoglalóan disszertációmban frazeológiai univerzáléknak neveztem.

Klaudy (2007) *A frazeologizmusok szó szerinti fordításáról* című tanulmányában a szólások, közmondások, állandósult szókapcsolatok fordításának vizsgálatakor megállapítja, hogy ezeket a nyelvi egységeket nem fordítjuk, inkább megfeleltetjük: a nyelvi közvetítés során a fordító megkeresi azt a célnyelvi frazémát, amelyet a célnyelvi beszélők hasonló szituációkban használnak. Vagyis az egyes nyelvi megnyilatkozásokban a célnyelvi frazémákat a kommunikációs környezetnek megfelelően alkalmazza. Ehhez a fordítónak a frazéma szótárakban rögzített elsődleges, denotatív jelentése mellett annak beszédhelyzet, szöveggörnyezet, illetve az üzenet mondanivalójának gondolat- és képzettársítás szerinti árnyalt, másodlagos, konnotatív jelentését is számba kell vennie. Hiszen a közlés jelentésének a létrejöttében gyakran meghatározóbb a konnotáció, mely a közlés és a valóság között közvetett kapcsolatot létesít. Ez a közvetett kapcsolat létrejöhet például helyettesítések (metonímiák) vagy jelentéssűrítések (metaforák) útján.

A kutatáshoz első lépésként összesen 300 egységet tartalmazó párhuzamos korpuszt állítottam össze, amelyben feltüntettem a frazémák típusát, magukat a francia, angol és magyar nyelvű frazeológiai egységeket, azok Bárdosi a *Francia-magyar tematikus szólásszótár* (Bárdosi 2010a) vagy a *Magyar szólások, közmondások értelmező szótára fogalomköri szómutatóval* (Bárdosi 2012) című könyvében található magyar megfelelőit, és az Európai Parlament honlapjáról letöltött angol egység linkjét, ahogy az a dolgozat függelékében a frazémagyűjteményben látható. Az értekezés a fordítástudomány és a frazeológia mezsgyéjén vizsgálódik, a nyelvészet további tudományágainak (interkulturális kommunikáció, pszicholingvisztika, kognitív szemantika) eredményeire is támaszkodva.

Kutatásom ezáltal rávilágít e két fő tudományterület – a fordítástudomány és a frazeológia – interdiszciplináris jellegére.

Ezt követően kérdőíves felméréseket készítettem két célkitűzéssel. Az első az volt, hogy európai uniós szakfordítókkal készített interjú keretében feltártam az uniós fordítások forrásnyelvi szövegének létrejöttét és azok fordítási körülményeit, hogy valós képet kapjak e politikai szövegek természetéről. A második, hogy francia és magyar anyanyelvű uniós polgárokkal végzett két kérdőíves felmérés keretében megvizsgáltam 20 magyar frazémát (1. vizsgálat), majd további 30 francia és ugyanazon 30 magyar frazémát (2. vizsgálat). A két felméréssel adatokat gyűjtöttem a frazémák ismeretéről és értelmezéséről.

Célom annak feltérképezése volt, hogy az uniós polgárok frazémaismeretében, frazéma-interpretációjában, valamint az azokban rejlő fogalmak, felfogások nyelvben való leképeződésében milyen hasonlóságok és/vagy eltérések mutatkoznak.

Végezetül dolgozatom harmadik célkitűzése a frazémák eddigi kutatásai alapján leírt jellemzések kiegészítése volt. Ehhez a frazémagyűjteményben szereplő 300 db francia-angol-magyar frazeológiai egység között fellelhető átváltási műveleteket vizsgáltam meg. 120 egységet elemeztem részletesen. Fontos megemlíteni, hogy a korpusz elemeit fordítástudományi megközelítésből vizsgálva nem nyelvi rendszereket vettem egybe, sokkal inkább szövegszintű elemzést végeztem. Arra kerestem a választ, hogy egy adott kommunikációs helyzetben milyen fordítói megoldás születik.

A frazémák és a metaforikus kifejezések fordítását számos nyelvész kutatta (pl. Földes 1987, Toury 1995, Klaudy 2007), ahogy a természetes nyelv metaforikájának és a világ nyelvi képének leírását (pl. Lakoff és Johnson 1981, Bańczerowski 2006), illetve a frazémák konceptualizációját (pl. Kövecses 2005) is. A frazémák fogalmi tartalmára, fogalmi tartományaira kiterjedő részletes elemzés azonban mostanáig kevés született. Célul tűztem ki, hogy hozzájáruljak a frazémák fogalmi tartalmának feltérképezéséhez az intralingvális és interlingvális frazémák alkalmazási és megfeleltetési folyamatainak korpuszalapú feltárásával. Értekezésem a tekintetben hiánypótló, hogy európai uniós kontextusban három nyelven vizsgálja a frazémák világképen alapuló fogalmi tartalmát. Rámutat a frazémák megfeleltetések bizonyos tendenciáira, szabályszerűségeire, valamint kontextusba helyezett nyelvi közvetítési folyamatokra.

Bízom benne, hogy a kutatásom eredményeivel a szakfordítók és tolmácsok, a fordító- és tolmácsképzők hallgatói, valamint a frazeológia és a fordítástudomány kutatói számára a gyakorlatban alkalmazható információkkal tudok szolgálni a frazémák megfeleltetéseiről.

3. A kutatási korpusz

A vizsgálat tárgyát képező korpusz összeállításánál alapvető feltételt jelentett olyan francia és magyar nyelvű frazeológiai egységek kiválasztása, amelyek a kutatás másik két nyelvén is léteznek. További szempont volt, hogy olyan európai kontextusból származzanak, amelynek nyelvezete egységes, az európai uniós polgárok számára hozzáférhető, továbbá garantált legyen a megfogalmazás és a fordítás minősége. Többek között ezen megfontolások alapján esett a választásom az Európai Parlament honlapjára (<http://www.europarl.europa.eu>). A ma már 24 hivatalos nyelvvel rendelkező Európai Unió polgárai a rájuk vonatkozó szövegeket saját anyanyelvükön ismerhetik meg, mert az információhoz való hozzájutás lehetősége az uniós polgárok alanyi joga. Európai uniós kontextusban egyéb forrásoktól (pl. EUR-Lexen) eltekintve, már az említett internetes oldalon is olyan hatalmas mennyiségben áll rendelkezésre nyilvánosan hozzáférhető forrásanyag, hogy ez elegendőnek bizonyult kutatási céljaim megvalósításához.

Az értekezés forrása a honlapról letölthető plenáris ülések, viták, cikkek, hírek, egyperces felszólalások frazeológiai egységeket tartalmazó, politikai tárgyú francia, angol és magyar nyelvű szövegei.

Értekezésemben a kvalitatív elemzés során a francia nyelvi egységből kiindulva francia → magyar példákat elemeztem, valamint megvizsgáltam az angol frazeológiai egységet mint közvetítő nyelvi egységet, és ezen keresztül a francia → angol és az angol → magyar példákat. Magyar → indoeurópai nyelvi megfeleltetésekkel disszertációmban nem foglalkoztam.

A példagyűjtést előzetes felmérés alapján felállított kategóriák szerint végeztem. A frazémákat fogalomkörü gyakoriság szerint osztályoztam egy francia és egy magyar nyelvű szólásszótár (ld. Bárdosi 2012; Moy 2012) alapján.

A frazémák alkotószavai szerint hét fő fogalmakörre határoztam meg:

- BIBLIAI NEVEK, HELYSZÍNEK (pl. Dávid, Góliát → *Dávid és Góliát története*)
- MITOLÓGIAI NEVEK, HELYSZÍNEK (pl. Pandóra → *Pandóra szelencéje*)
- TÖRTÉNELMI NEVEK, HELYSZÍNEK (pl. Kolumbusz → *Kolumbusz tojása*)
- IRODALMI IDÉZETEK (pl. Laclos, *Veszedelemes viszonyok* → *A pénz nem boldogít*)
- ÁLLATNEVEK (pl. veréb, túzok → *Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.*)
- TESTRÉSZEK (pl. szem → *Szemet szemért.*)
- TERMÉSZETI JELENSÉGEK (pl. fa, erdő → *Nem látni a fától az erdőt.*)

A frazémagyűjtemény összeállításához a példakeresés elektronikus úton történt. A frazémákat az Európai Parlament honlapja keresőjének segítségével gyűjtöttem. A honlap keresőjében fogalmakörönként szűrtem az egységeket.

A dolgozat függelékében található Excel-táblázatba rendezve feltüntettem a francia frazeologizmust mint a kutatás alapját tartalmazó szövegrészt, illetve a magyar, valamint a fordítási szempontból érdekes angol megfelelőt. Vizsgálatom tárgya nem egy-egy adott vita, felszólalás teljes szövege volt, hanem maguk a kontextusba helyezett frazeológiai egységek.

Kutatásom kezdeti fázisában figyelmem a fent említett fogalmakörökre irányult. A gyakran előforduló frazémák felderítését ezt követően a népi hiedelmekkel, az általános érvényű megfigyelésekkel, tapasztalatokkal kapcsolatos kifejezésekkel (pl. *Aki mer, az nyer.*) egészítettem ki.

4. Az értekezés kutatási kérdései és hipotézisei

A szakirodalmi áttekintés és a dolgozat korpuszát képező frazeológiai egységeken végzett előzetes felmérések alapján, a következő kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Interkulturális kommunikáció szempontú 1. kérdéscsoport

Miért használ a szöveg adott pontján a forrásnyelvi szöveg szerzője frazeologizmust? Mennyivel mond ez többet, mint ha az adott szöveghelyen a szerző megszokott, nem idiomatikus elemeket használt volna? Az Európai Unió francia és magyar polgárai a különböző nyelveken egységesen vagy eltérően interpretálják a frazémákat?

1. hipotézis

Az uniós euro-adminisztrációs parlamenti szövegekben fellelhető frazémák nem csupán stilisztikai egységek, hanem információt közölnek, üzenetet közvetítenek.

2. hipotézis

A franciák és a magyarok frazéma-értelmezésében kimutathatók bizonyos eltérések, amelyek kulturális-, hiedelemrendszerbeli különbségekre vezethetők vissza.

2. Fordítástudományi szempontú 2. kérdéscsoport

A frazeológiai megfeleltetéseknek léteznek-e univerzáléi? Amennyiben a fordítónak a célnyelven rendelkezésére áll ekvivalens frazeologizmus, vajon automatikusan, minden esetben azt használja-e fel, vagy olykor más nyelvi eszközökkel is megpróbál élni? Célnyelvi frazeologizmus hiányában a célnyelvi megfelelő explicitáció vagy implicitáció útján jön-e létre? Célnyelvi frazeologizmus hiányában a célnyelvi megfelelő általánosabb értelmű-e az eredetinél?

1. hipotézis

A frazeológiai egységek megfeleltetésére kimutathatók megfeleltetési univerzálék.

2. hipotézis

Célnyelvi frazeologizmus hiányában a célnyelvi szöveg explicitáció útján jön létre.

3. hipotézis

Célnyelvi frazeologizmus hiányában, a célnyelvi szövegben lexikai egyszerűsítés (szegényedés), generalizáció (általánosítás) tapasztalható.

3. Kognitív szemantikai szempontú 3. kérdéscsoport

A francia frazémák és azok magyar megfelelőinek kognitív tartományai megegyeznek-e? A francia és a magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi elem/kép ugyanaz-e? A francia és a magyar változatban létezik-e egyező fogalmi metafora?

1. hipotézis

Mivel a legtöbb európai nyelvben fellelhető, közös európai múlt, kultúra frazémái nagyban hasonlítanak egymáshoz, fogalmi tartalmuk azonos, ezért a francia és a magyar frazémák kognitív tartományai megegyeznek.

2. hipotézis

A francia és a magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi kép/elem eltérő lehet.

3. hipotézis

A francia és a magyar szövegváltozatban eltérő nyelvi kép/elem esetén is felfedezhető az egyező fogalmi metafora.

5. Az értekezés felépítése

Az értekezést hét fejezet, az ábrák, táblázatok és források jegyzéke, az irodalomjegyzék, valamint az interjúkérdéseket, a kérdőíves felmérések válaszlapjait és a frazémagyűjteményt tartalmazó függelék alkotja.

A bevezetést követően az első fejezetben bemutatam az értekezés témáját, célkitűzéseit és a kutatás módszerét, a kutatási korpuszt, vázoltam a frazémagyűjtés módszerét, valamint a témában felmerülő kutatási kérdéseket, megfogalmaztam hipotéziseimet, vázoltam az értekezés felépítését és felsorakoztattam a legfontosabb kutatási segédanyagokat.

A második fejezetben a kutatásom szempontjából lényeges elméleti háttérrel vizsgáltam a világszinten alapuló konceptualizáció tükrében. Tisztáztam a kommunikatív kompetencia és a kommunikációs kontextus, a világszép, a világ nyelvi tudományos és kultúrsképe fogalmakat. Rávilágítottam az interkulturalitás és a transzkulturalitás különbségeire. Tárgyaltam a konceptualizáció és a jelentés fogalmát kognitív szemantikai megközelítésből. Kitértem a nyelvi közvetítés folyamatának kommunikációs hatékonyságra.

A harmadik fejezetben a fordítástudomány és a frazeológia kapcsolódási pontjait, fogalmait tekintetem át pszicholingvisztikai, frazeológiai és kognitív szemantikai megközelítésből.

A negyedik fejezet az értekezés témájában végzett eddigi kutatásokat tárgyalja pszicholingvisztikai, frazeológiai és fordítástudományi, valamint kognitív szemantikai megközelítésből. A fejezet végén a tárgyaltak alapján rámutattam a kutatási igényre.

Az ötödik fejezet a kutatás menetét írja le. Bemutatja az Európai Parlament Fordítási és Kiadási Főigazgatóságának munkáját, a parlamenti szövegek és azok fordítási körülményeinek jellemzőit, az értekezésben alkalmazott kutatási módszereket, a korpusz összeállításának szempontjait, menetét, módszerét. A fejezet további része részletesen leírja az értekezésben alkalmazott felméréseket: a kutatáshoz készített interjút az európai

parlamentari fordítások technikai háttérének megismeréséhez és a kérdőíves felméréseket az európai uniós francia és magyar polgárok frazéma-ismeretének és frazéma-interpretációjának megismeréséhez. Végezetül vázolja a negyven angol-francia-magyar frazéma párhuzamos korpuszon történő részletes elemzésének szempontjait, menetét.

A hatodik fejezetben összegeztem és elemeztem a kutatás eredményeit. A kutatás kvantitatív és kvalitatív eredményeit külön tárgyaltam. Az uniós szakfordítókkal készített interjú válaszainak bemutatása után a kérdőíves felmérések eredményeit fogaltam össze. Ezt követően a negyven frazeológiai egység angol-francia-magyar párhuzamos korpuszon történő részletes elemzésére került sor.

A hetedik fejezet összegzi a kutatások során kapott eredményeket, azokból következtetéseket von le, megválaszolja a dolgozat kutatási kérdéseit, igazolja vagy cáfolja a kutatás hipotéziseit és vázolja a lehetséges további kutatásokat.

Az értekezést az irodalomjegyzék, a források feltüntetése, valamint az interjúkérdéseket, a kérdőíves felmérések válaszlapjait és a frazémagyűjteményt tartalmazó függelék zárja.

6. Az értekezés eredményei

6.1. Interkulturális kommunikációs megközelítés – első tézis

A dolgozat első hipotézise szerint az uniós euro-adminisztrációs parlamenti szövegekben felellhető frazémák nem csupán stilisztikai egységek, hanem információt közölnek, üzenetet közvetítenek. Ezt a feltételezést azzal kívántam bizonyítani, hogy feltártam a frazémák jellegzetességeit fordítástudományi, frazeológiai és interkulturális kommunikációs szempontból.

Földes (2007) egy tanulmányában úgy fogalmaz, hogy a frazeologizmusok kulturális jelek, mert sűrített formában egy nyelvi, ill. kulturális közösség – értekezésem kutatásában az európai makrokulturális közösség – felismeréseit, értékítéleteit és értelmezési rendszerét adják vissza.

A frazeológiában Gréciano (1997) a frazémák fogalmi tartalmát univerzálisként értelmezi, mert széleskörűen tükrözik az emberi test jelenségeit, az emberi érzelmeket, az értelmet, valamilyen állapotot vagy épp az emberi cselekvéseket. Antropológiai kutatások kimutatták globalizálódó tendenciájukat. Intrakulturális színezettel bírnak. Szemiotikailag

komplexek, önkényesek, átvitt értelműek és motiválatlanok, de „újra motiválhatók”. Az ésszerű feldolgozási erőfeszítés (vö. Heltai 2005) fokozza használati gyakoriságukat, a megfelelő értelmezés révén pedig hozzájárulnak a kommunikatív hatékonysághoz. A frazémákban a motiválatlan tartalom polimorf struktúrában rejlik, amely a kommunikációs helyzettől és a kontextustól válhat pragmatikailag motiválttá. A motiváltság nem szó szerinti reprodukciót jelent, hanem egyfajta heurisztikus használatot, azaz a mögöttes szándék és az érzelmi töltet metaforikus kifejeződését.

Bárdosi egy írásában azt hangsúlyozza, hogy mivel mindenki azonnal szükségszerűen ugyanarra a képre, civilizációs háttérre asszociál, a közös európai kultúrkinccs frazémáinak adekvát alkalmazása sokkal hatékonyabbá, egyértelműbbé teheti egymás gondolatainak megértését (Bárdosi 2007). Amennyiben a frazéma egy nép, népcsoport közös kincse, úgy ugyanazon felfogást, gondolatmenetet, kultúrképet, világképet egyetemlegesen, sokoldalúan közvetít, ezáltal univerzálisként értelmezhető, és ez az univerzális jellege adja üzenetközvetítő szerepüket.

6.2. Interkulturális kommunikációs megközelítés – második tézis

Az első hipotézishez szorosan kapcsolódik a második, miszerint a franciák és a magyarok frazéma-értelmezésében kimutathatók bizonyos eltérések, amelyek kulturális-, hiedelemrendszerbeli különbségekre vezethetők vissza. Annak ellenére, hogy az általam vizsgált frazémák a közös európai kultúrkör egységei, abból a feltételezésből indultam ki, hogy a különböző európai népek, népcsoportok értelmezésében fellelhetők bizonyos interpretációs különbségek. A feltételezett különbségeket kérdőíves felmérések eredményeivel igyekeztem igazolni.

A vizsgálatok során a frazémák fogalmi tartalomra alapuló jelentését és annak értelmezését elemeztem. Két kérdőíves felmérést állítottam össze, amelyekben ötven frazeológiai egység (szólás, közmondás, helyzetmondattal) szerepelt. Az első felmérésben húsz francia frazeológiai egységből indultam ki. A kutatás alapja annak vizsgálata volt, hogy a fogalmi tartalom a húsz francia egységhez képest mennyiben egyezik vagy tér el a magyar megfelelőikben. Ezt követően a húsz magyar megfelelő kérdőíves vizsgálatában a frazémák szabad értelmezése volt a feladat. Kevésbé ismert frazéma esetén pozitív és negatív jelzőkkel, illetve 1-5-ös skálán kértem a frazeológiai egységek besorolását. Az Európai

Parlament honlapjáról letöltött szövegrészek kiindulópontul szolgáló francia egységei, valamint azok Bárdosi Vilmos *Francia-magyar tematikus szólásszótárában* (Bárdosi 2010a) is fellelhető magyar megfelelői a következők:

1. táblázat

Francia-magyar frazeológiai egységek 1.

	Francia frazeológiai egység	Magyar frazeológiai egység
1.	être aux abois	kutyaszorítóban van
2.	battre de l'aile	rosszul áll a szénája
3.	mettre à l'ombre	hűvösre tesz vkit
4.	travailler d'arrache-pied	látástól vakulásig dolgozik
5.	placer la barre plus haut	magasabbra helyezi a lécet
6.	cracher au bassinet	úgy fizet, mintha a fogát húznák
7.	mettre un bémol	szelídebb húrokat penget
8.	rouvrir la boîte de Pandore	felnyitja Pandóra szelencéjét
9.	en avoir le ras-le-bol de qc.	tele van a hócipője
10.	avoir une discussion à brûle-pourpoint	se szó, se beszéd
11.	apporter un grain de sel	mindenbe beleüti az orrát
12.	couper l'herbe sous le pied de qn.	lepipál vkit
13.	filer doux	behúzza fülét-farkát
14.	être dans de beaux draps	benne van a csávéban
15.	Il suffit d'y penser !	Kolumbusz tojása
16.	suivre l'exemple de l'âne de Buridan	olyan, mint Buridán szamara
17.	faire porter le chapeau par qn.	nyakába varr vmit
18.	c'est blanc bonnet et bonnet blanc	egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz
19.	partir sans tambours ni trompettes	kámforra válik
20.	être sur le qui-vive	résen van

A második vizsgálatban (harminc francia egység és azok harminc magyar megfelelője) irányítottan, feladatok formájában vizsgáltam a frazémák ismeretét és azok interpretációját. A harminc frazémát három csoportba soroltam (10-10-10 frazeológiai egység). A vizsgálatához feleletválasztós feladatokat dolgoztam ki, mert ezzel a módszerrel a kapott eredmények gyorsan és könnyen feldolgozhatók, könnyen szolgáltatnak statisztikai adatokat.

Az első feladatban a frazémák kognitív tartományait nyelvi elemeik/képeik alapján foglaltam össze, *a.* és *b.* magyarázatokat adtam meg. Az *a.* és a *b.* lehetőségek közül az egyik (vagy mindkettő) szó szerinti, a másik (esetenként) idiomatikus jelentés volt. A válaszadókat arra kértem, adják meg, milyen szituációban, azaz milyen kommunikációs

helyzetben használnák az adott kifejezést. A helyes válasz nem minden esetben volt az *a.* és *b.* válaszok egyike. A feladatot kiegészítettem egy üresen hagyott *c.* lehetőséggel, és azzal folytattam a leírást, hogy amennyiben a válaszadó nem ért egyet sem az *a.*, sem a *b.* szituációval, fogalmazza meg *c.* pontban.

A második feladatban természeti jelenségeket, állatneveket tartalmazó frazémák alkotószavaival szintén feleletválasztós feladatot állítottam össze. A frazémák kognitív tartományait egy-egy szóval, rövid kifejezéssel adtam meg, *a.*, *b.* és *c.* lehetőségek közül lehetett választani.

A harmadik csoport egységeihez jelentésmagyarázatot mellékeltem. A magyarázatokat a számozott frazémák melletti oszlopban az ábécé betűjeleivel, összekeverve tüntettem fel. Táblázatban kértem a frazémák sorszámára mellé a helyes magyarázat betűjelét feltüntetni.

A második vizsgálat harminc francia és harminc magyar frazémáját a következő táblázat tartalmazza.

2. táblázat

Francia-magyar frazeológiai egységek 2.

	Francia frazeológiai egység	Magyar frazeológiai egység
1.	L'habit ne fait pas le moine !	A látszat néha csal!
2.	Il s'en lave les mains.	Mosom kezeim.
3.	Un chien qui aboie ne mord pas.	Amelyik kutya ugat, az nem harap.
4.	Il faut battre le fer tant qu'il est chaud.	Addig kell ütni a vasat, amíg meleg.
5.	On ouvre la porte à celui qui frappe.	Aki zörget, annak ajtót nyitnak.
6.	Les dés sont jetés.	A kocka el van vetve.
7.	L'argent ne fait pas le bonheur.	A pénz nem boldogít.
8.	Un pour tous, et tous pour un.	Egy mindenkiért, mindenki egyért.
9.	Un malheur ne vient jamais seul.	A baj soha nem jár egyedül.
10.	Dieu viendra en aide à ceux qui s'aident eux-mêmes !	Segítség magadon, az Isten is megsegít!
11.	Une hirondelle ne fait pas le printemps.	Egy fecske nem csinál nyarat.
12.	La montagne a accouché d'une souris.	Sok hűhó semmiért.
13.	Miser sur le mauvais cheval.	Rossz lóra tesz.
14.	Nous ne devons pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué !	Nem ihatunk előre a medve bőrére!
15.	Petit à petit, l'oiseau fait son nid.	Lassú víz partot mos.
16.	Mettre la charrue avant les bœufs.	Fordítva üljük meg a lovat.
17.	La nuit, tous les chats sont gris.	A sötétben minden tehén fekete.
18.	Rien de nouveau sous le soleil.	Nincs új a nap alatt.
19.	Après moi le déluge.	Utánam a vízözön.
20.	Devenir un cheval de Troie.	Trójai faló lesz.

21.	Le talon d'Achille.	Achilles-sarka.
22.	L'argent n'a pas d'odeur.	A pénznek nincs szaga.
23.	Laisser la bride sur le cou.	Szabadjára enged.
24.	Il n'y a pas de fumée sans feu.	Nem zörög a haraszt, ha nem fűjja a szél.
25.	Quand le vin est tiré, il faut le boire !	Aki a-t mond, mondjon b-t is!
26.	Un tiens vaut mieux que deux tu l'auras.	Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.
27.	C'est l'hôpital qui se moque de la charité.	Bagoly mondja verébnek, hogy nagyfejű.
28.	Il est dur d'être prêtre dans sa propre paroisse.	Senki nem lehet próféta a saját hazájában.
29.	Avoir autant de valeur que des fers à cheval sur un cheval mort.	Annyit ér, mint döglött lovon a patkó.
30.	Vous voyez la paille dans l'œil de votre voisin, mais pas la poutre dans le vôtre.	Más szemében a szálkát is, saját szemükben a gerendát sem hajlandók észrevenni.

A felmérés eredményei azt mutatták, hogy a megkérdezettek közül többen nem ismerik a kérdéses frazémák közül némelyek fogalmi tartalmát, jelentését, illetve kimutattak interpretációs különbségeket. A két nép gondolkodásmódjára vonatkozóan a felmérés a francia válaszadók pozitív szemléletét tükrözi meglepő módon még a frazémák természetéből adódóan negatív töltetű témakörök esetében is. Ezzel összehasonlítva a magyarok kimért, óvatos válaszokat adtak.

6.3. Fordítástudományi megközelítés – harmadik tézis

A harmadik számú hipotézis szerint a frazeológiai egységek megfeleltetésére kimutathatók megfeleltetési univerzálék. Ezt a feltételezést kvantitatív és kvalitatív elemzésekkel kívántam bizonyítani. Az elemzésekhez elengedhetetlenek bizonyult első lépésként az uniós fordítások körülményeinek feltérképezése. Ehhez uniós fordítók segítségét kértem, interjú keretében derült fény az uniós fordítások sokrétűségére.

A Európai Unió jelenlegi 24 hivatalos nyelve fordítási szempontból 552 nyelvi kombinációt eredményez, ezért ma már lehetetlen az Unióban minden forrásnyelvről minden célnyelvre közvetlenül fordítani. E helyzet feloldására az Európai Parlament 2004-ben bevezette a közvetítő nyelvek használatának rendszerét: a kevésbé használatos nyelveken született szövegeket először angolra, franciára vagy németre fordítják, ezt követően pedig ezekről a nyelvekről a többire. Az eredeti szövegek 75%-át angol, 18%-át francia, 1-2%-át

német nyelven írják. A parlamenti dokumentumok szövegei ezért napjainkra egyfajta hibrid szöveggé lettek.

Kutatásom során így általánosságban nem beszélek forrásnyelvről és célnyelvről, csak nyelvek közötti fordítói megoldásokról, megfeleltetésekről. Tekintettel azonban az angol nyelv speciális helyzetére az Európai Unióban (az angolt használják legnagyobb arányban a dokumentumok szövegezéséhez, valamint közvetítő nyelvként), a fordítástudományi szempontú kvantitatív vizsgálathoz mégis megjelöltem forrásnyelvet és célnyelveket. Az angol frazeológiai egységet neveztem meg kiindulópontnak, a francia és a magyar megoldásokat célnyelvi megfelelőknek tekintettem. Terjedelmi okokból dolgozatomban nem volt lehetőség a 300 egység részletes elemzésére, ezért az angol nyelvi megfelelőből kiindulva a megfeleltetési típusokra kvantitatív elemzést végeztem. Ezek közül negyven francia, angol és magyar frazeológiai egységet részletes, kvalitatív elemzéssel kontextusban, párhuzamos korpuszon is összehasonlítottam.

Dolgozatomban a frazémák fordítási ekvivalenciájának vizsgálatához Bárdosi (2013), Földes (1987), Forgács (2012), Toury (1995) és Gréciano (2000) kategóriáira támaszkodtam. A frazémák megfeleltetésének egyenértékűségét az értekezésben az alábbi hat kategóriába soroltam (Kovács 2012):

- (1) Teljes megfeleltetés (ugyanaz a frazeologizmus – azonos elemek) (TM)
- (2) Részleges megfeleltetés (ugyanaz a frazeologizmus – eltérő elemek) (RM)
- (3) Frazeologizálás (frazéma-beillesztés) (F)
- (4) Variatív megfeleltetés (másik frazeologizmus) (VM)
- (5) Teljes átalakítás (azonos funkció – egyszerűsítés) (TA)
- (6) Teljes kihagyás (teljes hiány) (TK)

Az első három kategória frazéma-behelyettesítéssel és beillesztéssel, a további három kategória egyszerűsítéssel járó átváltási művelet. Frazeologizálásnak azt a fordítói megoldást neveztem el, amelynek során a forrásnyelvi hétköznapi kifejezés helyett a fordító a célnyelvben frazeologizmust használ.

Az eredmények kimutatták, hogy amennyiben nem frazéma-behelyettesítésről (teljes vagy részleges megfeleltetés) és frazéma-beillesztésről (frazeologizálás) van szó, a legtöbb magyar megfelelő egyszerűsítés útján jött létre, ami jelen vizsgálatban az indoeurópai → magyar fordítási irányra igaz.

A kvantitatív vizsgálat eredményeit az alábbi táblázat szemlélteti:

3. táblázat

Fordítói megfeleltetések megoszlásának aránya EN → FR és EN → HU irányban

	Teljes megfeleltetés (TM)	Részleges megfeleltetés (RM)	Frazeologizálás (F)	Variatív megfeleltetés (VM)	Teljes átalakítás (TA)	Teljes kihagyás (TK)
EN → FR	40	24	7	15	13	1
EN → HU	31	27	10	15	12	5

A kapott eredményekből kitűnik, hogy a frazéma-behelyettesítéssel járó műveletek (TM, RM, F) angol → francia irányban összesen nagyobb számban jelentek meg. Ennek egyik lehetséges oka a két nyelv rendszerbeli hasonlósága.

Angol → magyar nyelvi irányra jellemzően több egyszerűsítéssel járó megfeleltetés (VM, TA, TK) található, ami a nyelvek rendszerbeli különbségeiből vagy a szeretágazó uniós fordítási folyamatból egyaránt adódhat.

A kutatásom során részletesen vizsgált anyagmennyiség (40 francia-angol-magyar egység) hasonló eredményeket hozott. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy a frazémákra vonatkoztatva az egyszerűsítést frazeológiai fordítási/megfeleltetési univerzálénak tekintsem. Mindamellet a tendencia egyértelműen kimutatható.

További vizsgálatok minden bizonnyal szintén hasonló eredményre vezetnének, és megfelelő mennyiségű egységgel már igazolható lehetne a feltételezés.

6.4. Fordítástudományi megközelítés – negyedik tézis

Az egyszerűsítéssel járó átváltási műveletek kapcsán azonnal felmerült a következő hipotézis, miszerint a célnyelvi frazeologizmus hiányában a célnyelvi szöveg explicitáció útján jön létre, amelyet szintén a frazémák francia-angol-magyar megfeleltetésének részletes elemzésével vizsgáltam meg.

Klaudy definíciójából kiindulva (Klaudy 1999a: 151) a fordító akkor végez explicitációt, amikor konkrétan, bővebben adja vissza a forrásnyelvi szöveg értelmét a célnyelvi szövegben, mint az eredetiben szerepelt. A frazéma-egyszerűsítés és az explicitáció között azonban mindenképpen különbséget kell tenni. A frazéma-egyszerűsítéssel járó variatív megfeleltetést annyiban nem lehet egy kalap alá venni az explicitációval, hogy egy ritkábban alkalmazott frazémához képest ugyan konkrétabb formában közvetíti a tartalmat, a világos magyarázathoz, kifejtéshez, egyértelmű körülíráshoz viszonyítva mégis burkoltan. Abban az esetben pedig, ha a fordító hétköznapi kifejezésekkel körülírja célnyelven a forrásnyelvi frazémát, explicit módon teljes átalakítást végez. Típusukat tekintve az egyszerűsítések közül explicitációval járó művelet (pl.: generalizálás, magyarázó betoldás) a francia és a magyar egységek között jellemzően szólásoknál fordult elő.

Az általam vizsgált frazeológiai egységek megfeleltetésének eredményei azt a tendenciát mutatták, hogy indoeurópai → magyar nyelvi irányban, célnyelvi frazeologizmus hiányában döntően explicitációval járó egyszerűsítés jellemzi a szólások megfeleltetését.

6.5. Fordítástudományi megközelítés – ötödik tézis

Az ötödik tézis szerint célnyelvi frazeologizmus hiányában, a célnyelvi szövegben lexikai egyszerűsítés (szegényedés), generalizáció (általánosítás) tapasztalható.

Ezt a hipotézist szintén indoeurópai → magyar nyelvi irányban igyekeztem igazolni. Azokat az eseteket vizsgáltam meg, amelyeknél a magyar nyelvi megfelelőben nem frazeologizmus állt.

A francia-angol-magyar párhuzamos korpuszon részletesen elemzett negyven frazéma esetében az egyszerűsítésen belül az átváltási műveletek további kategóriáit figyelembe véve (ld. Klaudy 1999b) a francia és a magyar megfelelők között lexikai szinten a következő műveletek fordultak elő: jelentések bővítése/generalizálás (10), jelentések tömörítése (6), jelentések felbontása (3), jelentések összevonása (2), jelentések kihagyása (1), magyarázó betoldás (1)

Az eredmények igazolták a hipotézist, a lexikai szegényedéssel járó egyszerűsítésen belül legnagyobb számban generalizáció volt jelen.

6.6. Kognitív szemantikai megközelítés – hatodik tézis

A hatodik hipotézist a kognitív szemantika elméleti keretére támaszkodva kívántam igazolni. A tézis szerint mivel a legtöbb európai nyelvben fellelhető, közös európai múlt, kultúra frazémái nagyban hasonlítanak egymáshoz, fogalmi tartalmuk azonos, ezért a francia és a magyar frazémák kognitív tartományai megegyeznek. A tézist a kérdőíves vizsgálatokban is szereplő ötven francia-magyar frazémában fellelhető kognitív tartományok összehasonlításával igyekeztem igazolni. A kognitív tartományokat Bárdosi (2010b) kutatása alapján vizsgáltam meg, kiindulópontul a francia egységek szolgáltak. A kognitív tartományok felfedéséhez a francia egységeket Bárdosi (2010a) *Francia-magyar tematikus szólásszótárában* és a <http://www.expressio.fr/> honlapon tanulmányoztam. A magyar egységekről Bárdosi (2012) *Magyar szólások és közmondások értelmező szótárában*, az Akadémiai Kiadó *Magyar értelmező kéziszótárában* (2003) és a *Nyelv és tudomány* honlapján (<http://www.nyest.hu>) tájékozódtam.

4. táblázat

A francia frazémákban aktivizálódó nyelvi elem/kép és a kapcsolódó kognitív tartományok (öt példa)

	Frazémák	A frazémákban aktivizálódó nyelvi elem/kép	A kapcsolódó kognitív tartományok
1.	être aux abois	állathang	veszélyforrás
2.	battre de l' aile	állati testrész	kedvezőtlen körülmények
3.	mettre qn à l' ombre	fizikai jelenség	megfosztás
4.	travailler d'arrache- pied	testrész	végeláthatatlan munkavégzés
5.	placer la barre plus haut	sporteszköz	követelmények

5. táblázat

A magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi elem/kép és a kapcsolódó kognitív tartományok (öt példa)

	Frazémák	A frazémákban aktivizálódó nyelvi elem/kép	A kapcsolódó kognitív tartományok
1.	kutyaszorítóban van	szűk tér	veszélyforrás
2.	rosszul áll a szénája	takarmány	kedvezőtlen körülmények
3.	hűvösre tesz vkit	hideg helyiség	megfosztás
4.	látástól vakulásig dolgozik	testrész (szem)	végeláthatatlan munkavégzés
5.	magasabbra helyezi a lécet	sporteszköz	követelmények

A kutatás azt az eredményt hozta, hogy a kognitív tartományok megegyeznek francia és magyar nyelven, a frazémák egymás megfeleltetési, ezáltal a valóságnak ugyanarra a szegmensére vonatkoznak.

6.7. Kognitív szemantikai megközelítés – hetedik tézis

A hetedik hipotézisem szerint a francia és a magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi kép/elem eltérő lehet. E tézis igazolásához szintén a kérdőíves vizsgálatokban is szereplő ötven francia-magyar frazémában aktivizálódó nyelvi elemeket/képeket vizsgáltam meg, amelyhez Bárdosi (2010b) már említett tanulmányából indultam ki.

Elméleti szinten a világ nyelvi, tudományos és kultúrképét vettem alapul. Kognitív nyelvészeti megközelítésből a nyelvre vonatkoztatva Bańcerowski (2006: 187) a világ nyelvi képét így tárgyalja: „a nyelv tartalmazza a világ észlelésének azt a meghatározott módját, amely az objektív valóság tartalmi struktúráinak a felfedezésére irányul”.

Az elemzés a következő eredményt hozta: a frazémákban aktivizálódó nyelvi elemek/képek különbözősége már a részleges megfeleltetés esetén is látható (pl.: *(hu) Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél, (fr) Il n'y a pas de fumée sans feu, (en) There is no smoke without fire*). A frazeologizálással, illetve az olyan egyszerűsítéssel járó megfeleltetések esetében mint a variatív megfeleltetés és a teljes átalakítás, a francia és a

magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi kép/elem két példa kivételével szintén eltérő volt, azaz más a nyelvhasználók objektív valóságának a mentális képe, a világ nyelvi képe.

Az eredmények kimutatták, hogy a frazémákban is kifejeződik, hogy ugyanarra a valóságra az Európai Unió különböző népcsoportjai a közös kultúrával rendelkező európai makrokulturális közösség ellenére más nyelvi képekkel asszociálnak.

6.8. Kognitív szemantikai megközelítés – nyolcadik tézis

A francia és a magyar szövegváltozatban eltérő nyelvi kép/elem esetén is felfedezhető az egyező fogalmi metafora. Az utolsó tézisemet negyven francia-angol-magyar frazéma kontextusban, párhuzamos korpuszon történő részletes, összehasonlító elemzésével kívántam igazolni. A tézis elméleti keretétül Kövecses (2005) *A metafora* című műve szolgált.

A fogalmi metaforák egy fogalmi tartomány megértését egy másik fogalmi tartomány alkalmazásával érik el. Az a fogalmi tartomány, amelyet a metafora segítségével megérteni próbálunk, a céltartomány. Az a tartomány, amelyet a céltartomány megértéséhez alkalmazunk, a forrástartomány. A konceptuális rendszerünkben az (A) céltartományt a (B) forrástartományon keresztül értelmezzük (Kövecses 2005).

A negyven francia-angol-magyar kontextusban elhelyezett frazéma egy példája:

- (1) Nous agissons en tant que groupe énergique, souhaitant **apporter notre grain de sel au** système, et je pense que nous avons le droit de recevoir un peu plus de soutien de la part du secteur européen des assurances.
- (1a) We are acting as a ginger group **to put salt and pepper into** the system, and I feel we are entitled to a bit more support from the European insurance industry.
- (1b) Mintegy „**dopingszerként**” funkcionálunk a rendszerben, és úgy érzem, hogy egy kicsivel több támogatásra lennénk jogosultak az európai biztosítási ágazat részéről.

A hetedik tézisre irányuló elemzés igazolta, hogy az egyszerűsítéssel járó megfeleltetések esetében a francia és a magyar frazémákban aktivizálódó nyelvi kép/elem két példa kivételével eltérő volt. A fogalmi metafora tizenkét esetben ezzel szemben egyezőnek bizonyult, noha a szemantikai lényeg az eltérő nyelvi képek/elemek miatt

gyakran nem teljesen azonos. Azaz kognitív szemantikai szempontból a frazeológiai konceptualizációt más-más kép segíti. Tökéletes fogalmi egyezést csak a konvencionizált, európai közegben széleskörűen használt frazémák esetében találtam (pl. (hu) *Kolumbusz tojása*, (fr) *l'œuf de Colomb*, (en) *an egg of Columbus*).

7. Az eredmények hasznosításának lehetőségei

Kutatásaim négy pillérét az Európai Parlament honlapjáról gyűjtött háromnyelvű, 300 frazémát tartalmazó frazémagyűjtemény, az uniós tolmácsokkal készített interjú, az ötven frazémából álló két kérdőíves felmérés és a fordítástudományi és kognitív szemantikai szempontból végzett negyven példa részletes elemzése képezte.

A hivatalosan egyenrangúnak tekintett uniós szövegeken, párhuzamos korpuszon végzett kontrasztív vizsgálatok számos új ismeretanyagra világítottak rá: többek között fordítási tendenciákra, uniós népek közötti gondolkodásmódbeli, világnézeti különbségekre, eltérő világ nyelvi képekre, amelyek a fordítástudomány és a nyelvtudomány egyéb ágai számára egyaránt alkalmazható, hasznos ismeretek.

A dolgozat eredményei további, kutatásra érdemes területekre is rávilágítottak. Érdekes lenne a továbbiakban megvizsgálni egyes frazémákat magyar → indoeurópai irányban lexikai és grammatikai vonatkozásban egyaránt, majd összehasonlítani a kapott tendenciákat a kutatásom eredményeivel.

Kognitív szemantikai megközelítésből hasznos eredményekkel szolgálhatna a szó szerinti kép és az idiomatikus kép viszonyának elemzése a frazémákban (vö. Klaudy és Dubrovin 1990).

Lexikológiai, lexikográfiai vonatkozásban a frazémagyűjteményből kiindulva össze lehetne állítani egy szótári ekvivalenciákat tartalmazó uniós frazeológiai szótárt három nyelven, amelynek korpuszát egyéb uniós források, adatbázisok anyagával lehetne bővíteni. A frazémákat kontextusba ágyazva továbbá egy fordítási ekvivalenciákat tartalmazó „kontextusszótár” is születhetne, amely útmutatóul szolgálna az uniós fordításokkal foglalkozó szakfordítók és tolmácsok számára arra vonatkozóan, hogy milyen frazémát milyen frazémával lehet fordítani. Mindezek hozzájárulhatnának a fordítók, tolmácsok munkájának, a hallgatók fejlődésének segítéséhez, tájékoztató jellegűek lennének az

expresszív és informatív szövegtípusok határán elhelyezkedő frazeológiai univerzálék értelmezéséhez, amelynek révén elősegítenék a bennük rejlő üzenetek uniós kulturális közösségeken belüli, illetve a különböző kulturális közösségek közötti közvetítését.

8. Hivatkozott irodalom

Irodalomjegyzék

- Bañcerowski J. 2006. A világ nyelvi, tudományos és kultúrképe mint a második valóság komponensei. *Magyar Nyelvőr* 130. évf. 187–198.
- Bárdosi V. 2010a. *Francia-magyar tematikus szólásszótár. Szólásmagyarázatok és gyakorlatok megoldókulccsal*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bárdosi V. 2010b. A világ nyelvi képe a legújabb francia szavak, szólások tükrében. In: Bárdosi V. *Világkép a nyelvben és a nyelvhasználatban*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bárdosi V. 2012. *Magyar szólások, közmondások értelmező szótára fogalomköri szómutatóval*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bárdosi V. 2013. Reáliák a frazeológiában. In: Bárdosi V. *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 39–46.
- Forgács T. 2012. *Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Földes Cs. 1987. *Magyar-német-országi beszédfordulatok. A három nyelv azonos jelentésű állandósult szókapcsolatai*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Földes Cs. 2007. Interkulturális nyelvészet: problémavázlat. *Magyar Nyelv* 103. sz. 16–38.
- Gréciano, G. 2000. Phraséologie, ses co(n)textes et ses contrastes. *Paremia* No9. 91–102.
- Heltai P. 2005. A fordító és a nyelvi normák II. *Magyar Nyelvőr* 129. évf. 1. szám. 30–58.
- Klaudy K. 1999a. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 1999b. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2001. Mit tehet a fordítástudomány a magyar nyelv „korszerűsítéséért”? *Magyar Nyelvőr* 125 évf. 2. szám. 145–152.
- Klaudy K. 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Klaudy K. és Dubrovin M. I. 1990. *Orosz szólások és közmondások képekben*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kovács M. 2012. Az európai frazeológiai univerzálék konceptualizációja és fordítási megfeleltetései. *Fordítástudomány* 14. évf. 1. szám. 48–68.

- Kövecses Z. 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe.* Budapest: Typotex kiadó.
- Lakoff, G., Johnson, M. 1981. *Conceptual Metaphor in Everyday Language. Philosophical Perspectives on Metaphor.* Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press. 286–325.
- Pusztai F. 2003. *Magyar értelmező kéziszótár.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Toury, G. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond.* Amsterdam: John Benjamins.

Internetről letölthető irodalom

- Bárdosi V. 2007. Európai frazeológiai univerzálék. Az európai frazeológiai közös elemei. Letölthető: http://real.mtak.hu/1722/1/47183_ZJ1.pdf (Utolsó letöltés ideje: 2013. június 24.)
- Gréciano, G. 1997. Préfabriqués linguistiques, leur performance cognitive et communicative. *Etudes culturelles internationales.* Letölthető: http://www.inst.at/studies/s_0103_f.htm (Utolsó letöltés ideje: 2015. április 4.)
- Moy, S. 2012. *100 proverbes français (les plus courants) et leur signification.* Sénas: Franc parler. Letölthető: <http://www.galanet.eu/dossier/fichiers/100%20proverbes%20fran%20E7ais.pdf> (Utolsó letöltés ideje: 2015. május 21.)

9. A szerző publikációi

9.1. Publikációk

Kovács M. 2012. Az európai frazeológiai univerzálék konceptualizációja és fordítási megfeleltetései. *Fordítástudomány* 14. évf. 1. szám. 48–68.

Kovács M. 2011. A gasztronómiai terminusok ismerete, megjelenésük a szótári szócikkekben és szerepük az idegennyelv-oktatásban. In: Boda I. K. – Mónos K. (szerk.) *MANYE XX. Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció.* MANYE, Vol. 7. Budapest – Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem. 438–444.

Kovács M. és Montagnon B. 2010. L'enfant et sa littérature dans la société française. *Verbum: Analecta neolatina* 12/1. 197–217.

Kovács M. 2009. Nyelvtanulás – Nyelvtanítás az interkulturális kommunikáció tükrében. In: Kelemen É. – Sárvári J. (szerk.) „*A siker titka a nyelvtudás*”: *Válogatott cikkek, tanulmányok 2008-2009.* Budapest: BME GTK Idegennyelv Központ. 233–250.

Kovács M. 2008. Tudományos konferencia és FTT öregdiák találkozó. *Fordítástudomány* 10. évf. 1. szám 102–104.

9.2. Előadások

Klaudy K. és Kovács M. 2015. *Frazeologizmusok a szótárban és a fordításban – a fordítói kreativitásról.* (előadás) Elhangzott: Modern Filológiai Társaság Konferenciája. Frazeológia – az emberi világkép tükrözője. Budapest, ELTE BTK. (2015. 06. 24.)

Kovács M. 2011. *A gasztronómiai terminusok ismerete, megjelenésük a szótári szócikkekben és szerepük az idegennyelv-oktatásban.* (előadás) Elhangzott: „Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció.” MANYE XX. Kongresszus. Debrecen, Debreceni Egyetem. (2011. 08. 26–28.)